

תהילים מזמור קכ"א

מזמור לדוד אשא עיני אל ההרים

מבוא

מזמור קכ"א הוא מזמור העוסק במצוקת האדם ואמונתו בשמירת ה' עליו. השמירה של ה' על האדם, המוזכרת במזמור, היא קרובה ומקיפה את כל עולמו.

שאלות מכוונות למידה

- מהם המצבים בהם פונה האדם לבקש את שמירת ה'?
- מה משמעותו של התיאור הכולל של שמירת האדם על ידי ה'?

מבנה המזמור ועניינו

תהלים קכ"א

(א) שיר למעלות

אשא עיני אל ההרים	מאין יבא עזרי:
(ב) עזרי מעם ה'	עשה שמים וארץ:
(ג) אל יתן למוט רגליך	אל ינום שמך:
(ד) הנה לא ינום ולא ישן	שומר ישראל:
(ה) ה' שמך	ה' צלך על יד ימינך:
(ו) יומם השמש לא יכבה	יגרח בקליה:
(ז) ה' ישמך מכל רע	ישמר את נפשך:
(ח) ה' ישמר צאתך ובואך	מעתה ועד עולם:

מבוא

- במקדש:** מזמור קכ"א הוא מזמור אחד מתוך חמישה עשר מזמורים (קכ-קלד), הפותחים כולם במילים "שיר המעלות" לפי רש"י (קכ"א, א) הלויים אמרו מזמורים אלו בבית המקדש, על חמש עשרה המעלות (מדרגות) העולות מ"עזרת נשים" ל"עזרת ישראל".
- בתפילה:** מנהג נפוץ בקהילות רבות הוא לקרוא מזמורים אלו (יחד עם מזמורים אחרים למשל מזמור קי"ט), בין תפילת מנחה של שבת לתפילת ערבית של מוצאי שבת. נהוג לומר מזמור קכ"א בשעה שמקדשים את הלבנה. עדות המזרח נוהגות לומר את המזמור קכ"א בתפילת ערבית של כל אחד מימי החול, לפני עלינו לשבח.
- בתענית:** במסכת תענית (משנה ג) כתוב שכשבאה צרה על עם ישראל חכמים גוזרים על הציבור "תענית" הכוללת צום ותפילת עמידה מיוחדת של עשרים וארבע ברכות. אחת הברכות היא מזמור קכ"א שבסופה חותמים בברכה.

המילה המנחה

- מהי "המילה המנחה" במזמור קכ"א? ומהו הרעיון העיקרי של המזמור שניתן להסיק מ"המילה המנחה"?

מבנה המזמור ועניינו

2. חלק את המזמור לשני חלקים, והשלם את הטבלה.

החלוקה	הדובר	הביסוס בלשוני לחלוקה	הנושא של כל חלק
א' עד ___			
___ עד ח'			

מזמור זה, כמזמורים נוספים רבים, מתפרש על ידי הפרשנים בשתי דרכי פרשנות:

- ❖ **מזמור אישי** - המתייחס לאדם במצבים שונים בחייו ולתפילותיו.
- ❖ **מזמור לאומי** - המתייחס לעם ישראל בתקופות שונות.

מזמור קכ"א - כמזמור אישי

מזמור זה הוא תפילה של אדם הנאמרת בשעת צרה או כשהוא שיוצא לדרך שיש בה סכנות, ובתפילתו הוא הוא שם את מבטחו בה' שיעזור לו, ואף אחרים מברכים אותו שה' ישמור עליו בכל אשר יפנה.

חלק א - תפילתו של האדם בשעת צרה

"אִשָּׁא עֵינַי אֶל הַהָרִים" (א)

תהלים קכ"א

(א) ...אִשָּׁא עֵינַי אֶל הַהָרִים, מֵאֵין יָבֵא עֲזָרִי:

(ב) עֲזָרִי מֵעַם ה' עֹשֶׂה שְׁמַיִם וָאָרֶץ:

מלבי"ם תהלים קכ"א, א	ס מדרש תהילים
אשא עיני אל ההרים - יצייר כי כאשר היה בצרה הגיע לו תשועה פתאום מלמעלה מראשי הררי עד, והוא נושא עיניו אל ההרים שמשם בא לו העזר לראות מאין יבא עזרי, מאיזה מקום בא העזר, וראה שלא בא (העזר) מעבר ההרים. רק "עזרי" בא "מעם ה' עושה שמים וארץ"...	מהו אל ההרים? יום שיבא הקב"ה בדין, וישראל מסתכלין באבות שידברו עליהם זכות, ואין אב שימלט את בנו... באותה צרה ביום הדין. באותה שעה נושאים את עיניהם לאביהם שבשמים ואומרים 'כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו' (ישעיהו סג)... אמר הקב"ה: אתם יודעים מי עוזר לכם - 'עושה שמים וארץ'!

3. עיין בפסוק א' במלבי"ם ובמדרש. לפי כל מקור, ענה על שתי השאלות הבאות:

- א. מה מסמלים "ההרים"? ומדוע המתפלל תחילה פונה ל"הרים"?
- ב. לאיזו מסקנה מגיע המתפלל בעקבות הפנייה שלו ל"הרים"?

חלק ב: ברכתו של אדם אחר המברך את המתפלל

"אל יתן למוט רגלך, אל ינום שמרך" (ג')

מצודת דוד	דעת מקרא
אל יתן למוט - כאלו אחד יאמר לחבירו דרך נחמה, הנה עזרה טובה היא, כי לא יתן רגלך לנטיה ומעידה, ולא ינום שומרך רוצה לומר, לא יסיר השגחתו ממך.	אל יתן למוט רגלך - האומר פסוק זה הוא המברך את היוצא לדרך בברכת הפרדה, והריני מברכך, כי ה', אשר אתה מקוה לעזרתו לא יניח לך להיכשל בדרך, אל יתן את רגלך להתמוטטות למעוד וליפול... "אל ינום שמרך" כלומר לא יסיר השגחתו ממך אפילו במידה מועטת.

4. פסוק ג פותח את חלוק השני של המזמור. לפי כל פירוש במה עוסק החלק השני של המזמור?

"הנה לא ינום ולא יישן, שומר ישראל" (ד')

מלבי"ם
הנה לא ינום - שלא ינום מחמת לאות וחולשה, ויותר מזה כי לא יישן כלל כי לא נמצא אצלו טבע השינה כלל, שכן אדם אף מי שלא ינום מחמת עיפות, הלא מוכרח הוא לישן ולהעמיד אז שומר אחר תחתיו:

5. ההכרזה שה' הוא "שומר ישראל" יוצר ניגוד בין הקב"ה כשומר לבין שומר אנושי.

א. לפי המלבי"ם, הסבר את הניגוד?

ב. שאלת בקיאות: היכן במקרא מצאנו סיפור שבו יש לעג על אלילים שישנים?

"ה' שמרך, ה' צלך על יד מינדך" (ה')

מצודת דוד
ה' צלך - כמו הצל מגין מחום השמש, כן יגן על מינדך לעשות בה חיל

6. עיין בפסוק ה ובדברי המצודת דוד, וענה:

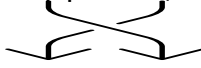
א. לפי המצודת דוד, הסבר את הדימוי של הקב"ה כ"צל"?

ב. הצע הסברים נוספים, מדוע ניתן לדמות את הקב"ה ל"צל"?

"יומם השמש לא יפכה, וירח בלילה" (ו')

7. פסוק ו הוא בעל מבנה של "תיקבולת כיאסטית חסרה".

א. השלם את החסר בתיקבלת.

יומם השמש - לא יפכה,

 וירח בלילה - _____

ב. הסבר בלשונך את המשמעות של הברכה בפסוק ו'. (בתשובתך הצע גם הסבר מדוע אדם זקוק להגנה מפני ה"ירח").

"ה' יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע, יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ" (ז')

☒ רד"ק

ה' ישמרך מכל רע - שלא יזיקוך בני אדם וחיות השדה.
ישמר את נפשך - שאם יבואוך תִּחְלוּאִים יהיו מְרוּק עֲוֹנוֹת. אבל הוא ישמור את נפשך שלא תמות מתוך החלאים.

"ה' יִשְׁמַר צְאֲתְךָ וּבּוֹאֶךָ, מֵעֵתָה וְעַד עוֹלָם" (ח)

מצודת דוד*	מלבי"ם	אבן עזרא*
צאתך - שלא תכשל בצאתך בדרך ובבואך.	ושמירות האלה כוללים בכל המקומות ובכל הזמנים, נגד המקומות אומר: "ה' ישמר צאתך ובואך", ונגד כל הזמנים אומר "מעתה ועד עולם".	ה' ישמר צאתך - בצאתך למלחמה גם בבואך, כדרך הבאה והיוצאת.
קונקרטי	כללי	קונקרטי

8. א. רשום בטבלה, האם הפרשן פירש את הביטוי "צאתך ובואך" באופן קונקרטי (על משהו מסוים), או באופן כללי?
ב. לפי כל פירוש, הסבר **בלשונך** את הברכה בפסוק ח.

☒ **אמצעי סגנוני**

9. **"יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִכָּפֶה, וַיֵּרַח בְּלִילָה"; "צְאֲתְךָ וּבּוֹאֶךָ"; "מֵעֵתָה וְעַד עוֹלָם"**
א. מה האמצעי הסגנוני שבעל המזמור עושה ע"י הביטויים הללו? (הסבר)
ב. מה המברך מבטא ע"י הביטויים הללו, בעזרת האמצעי הסגנוני?

○ מזמור קכ"א - כמזמור לאומי

עד כה למדנו את מזמור קכ"א **כמזמור אישי** - המתייחס לאדם במצבים שונים בחייו ולתפילותיו.
עתה נלמד את מזמור קכ"א **כמזמור לאומי** - המתייחס לעם ישראל בתקופות שונות.

תהלים קכ"א

(ג) אֵל יִתֵּן לְמוֹט רִגְלֶךָ, אֵל יָנוּם שְׁמֶרְךָ:

...

(ח) ה' יִשְׁמַר צְאֲתְךָ וּבּוֹאֶךָ, מֵעֵתָה וְעַד עוֹלָם:

○ **רד"ק תהילים קכ"א**

(ג) אל יתן למוט רגלך - אומר כל אחד לחבירו בגלות דרך נחמה, טוב הוא שְׁשִׁמְתָּ בַטְחוּנְךָ בְּה' יִתְבַרַךְ שִׁיחִיהָ בְּעוֹזְרֶךָ, כי כן יעשה, ואעפ"י שהאריך הגלות "לא יתן למוט רגלך".

אל ינום שומרך - כי בהיותנו בגלות דומה ה' לישן, כאילו לא יראה בְּעֵינֵינוּ, כמו שאמר "עורה למה תישן ה' " (מד, כד).

...

(ח) ה' ישמר - בגלות ישמרך, כמו שאמר.

ובצאתך מהגלות תצא - בשלום, ותבוא לארץ ישראל - בשלום, וישמרך מעתה ועד עולם:

10. עיין בפסוקים ג ו-ח ובדברי הרד"ק, וענה:

- א. לפי הרד"ק, על איזו תקופה לאומית מדבר פסוק ג? מי אומר את הברכה ולמי? ומהי הברכה?
ב. לפי הרד"ק, על איזו תקופה לאומית מדבר פסוק ח? מי אומר את הברכה ולמי? ומהי הברכה?